

Papoušek, Dalibor

Svět lacandonských Mayů

Religio. 2002, vol. 10, iss. 1, pp. [123]-126

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125001>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Svět lacandonských Mayů

Dalibor Papoušek

Španělská conquista mezoamerické říše Aztéků (1519-1521) a andské říše Inků (1532-1533) přivodila nejen rychlé zhroucení původních státních útvarů na americkém kontinentu, ale také zásadní ochuzení dosavadní pestrosti náboženské mapy světa. Tento civilizační střet s dalekosáhlými důsledky pro obě strany¹ definitivně odsunul do minulosti výrazný typ lidské religiozity, pro který se – bez ohledu na konkrétní chronologické zakotvení – ujal termín „starověká náboženství“.

Třebaže mayskou poklasickou kulturu severního Yucatánu zastihli přichozí dobyvatelé již v mocenském úpadku, ani tato oblast se nevyhnula koloniálnímu režimu a masivní christianizaci, která urychlila rozpad tradičních náboženských struktur a absorpci jejich fragmentů do lidového katolicismu. Kompaktnější podoba mayského náboženství se zachovala pouze u skupin, jež se stáhly do nehostinných pralesních oblastí jihozápadního Yucatánu a tam v posledních zbytcích přežily do současnosti.

Jediným kmenem, který dosud vyznává původní mayské náboženství, jsou lacandonští Mayové, blízcí příbuzní yucatéckých Mayů na severním Yucatánu, od nichž se neznámo kdy oddělili, aby se nakonec usadili na východě dnešního mexického státu Chiapas. Lacandonci dnes žijí v blízkosti klasických mayských měst Yaxchilán, Palenque, Bonampak a Toniná, která v jejich náboženském životě nadále hrají významnou úlohu jako sídla bohů, byť již bez „teologického“ zaopatření hierarchizovanou vrstvou kněží jako v klasickém období. Přestože prostá vesnická kultura lacandonských Mayů během čtyř staletí jistě prošla řadou významných proměn, zachovávají si díky vypjaté kulturní xenofobii značnou míru původní svébytnosti, jejímž názorným příkladem je i jejich vlastní jméno *Hach Winik* – „Praví lidé“.

Zásadní význam lacandonské kultury pro rekonstrukci starého mayského náboženství rozpoznal již Alfred Tozzer na začátku 20. století² a na jeho výzkumy navázalo několik dalších antropologů, jejichž přičiněním byl dokumentován vývoj lacandonských komunit v průběhu celého stole-

1 Srov. Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky: Problém druhého*, Praha: Mladá fronta 1996.
2 Alfred Tozzer, *A Comparative Study of Maya and the Lacandons*, New York: Macmillan 1907.

Obr. 1 Lacadonský chlapec
Chan K'in Mateo
z vesnice Nahá
v tradičním oděvu na rybolovu
(foto Milan Kováč).

tí.³ K jejich zdatným nástupcům se v nedávné době připojili také Milan Kováč z Ústavu etnologie a religionistiky Univerzity Komenského v Bratislavě a Tatiana Podolinská z bratislavského Ústavu etnologie Slovenské akademie věd, kteří od srpna 1999 do února 2000 podnikli rozsáhlý terénní výzkum v lacandonské oblasti, a to zejména ve vesnici Nahá, jež si dodnes udržuje nejvíce rysů tradiční mayské kultury. S předběžnými výsledky jejich výzkumů v nehostinných pralesích Chiapasu se v dílčích studiích již mohli seznámit odborníci,⁴ avšak teprve na začátku letošního roku byla uspořádána v Národním muzeu v Bratislavě výstava „Svět lacandonských Indiánů“, která nabídla mnohostranný pohled na život Lacandonců nejširší veřejnosti. Součástí výstavy se stala i doprovodná populární publikace,⁵ jež

na necelé stovce stran uvádí vystavené exponáty do širších souvislostí lacandonské kultury.

Díky okolnosti, že terénní výzkum probíhal ve dvojici, mohou oba badatelé společně poskytnout skutečně komplexní pohled na lacandonskou

3 Srov. Roberto D. Bruce S., *Gramática del lacandón*, México: Instituto Nacional de Antropología e Historia 1968; týž, *Textos y dibujos lacandones de Najá*, México: Instituto Nacional de Antropología e Historia 1976; Marie-Odile Marion S., *Identidad y ritualidad entre los mayas*, México: Instituto Nacional Indigenista 1994; táž, *El poder de las hijas de luna: Sistema simbólico y organización social de los lacandones*, México: Instituto Nacional Antropología e Historia 1999.

4 Milan Kováč, „Antóniov lacadonský panteón a starí Mayovia: Porovnávacia štúdia“, *Religio* 8/2, 2000, 125-150; týž, „Šokra' – Príbeh lacandonskej vodnej ženy“, in: Zuzana Profantová (ed.), *Na prahu milénia: Folklor a folkloristika na Slovensku*, Bratislava: ARM 333 2000, 68-83; Tatiana Podolinská – Milan Kováč, „Dcery Luny: Rituálne postavenie ženy v spoločnosti Mayov-Lacandoncov“, *Slovenský národopis* 48/2, 2000, 167-184.

5 Milan Kováč – Tatiana Podolinská, *Lacandónci: Poslední praví Mayovia*, Bratislava: Univerzita Komenského – Chronos 2001.

Obr. 2 Nejvyšší lacandonský bůh Hachakyum – „Pravý Náš Pán“.
Drobná hlíněná plastika z vesnice Nahá (foto Robert Erent).

kulturu, v níž je mužský a ženský svět tradičně oddělen. Výstava prezentuje množství sbírkových předmětů a fotografií, které přibližují přírodní prostředí a materiální kulturu Lacandonců, od keramických a tykvvových nádob, zemědělského náčiní a loveckých zbraní, tkalcovství a košíkářství, až po tradiční jídla a jejich přípravu. Velká pozornost je též věnována sociálním vztahům a rodinnému životu, výtvarnému a hudebnímu projevu, a samozřejmě lacandonské mytologii a náboženství. Mezi exponáty se návštěvníci mohou seznámit s nejdůležitějšími lacandonskými bohy, jejich poklasickými předlohami, současným rituálem a ikonografickým ztvárněním ve figurální plastice či v rytinách na nádobách.

Prezentovaný materiál je o to cennější, že patrně dokumentuje život posledních mayských generací, které ještě ve větší míře zachovávají původní náboženské zvyklosti. Nejen pod tlakem křesťanských misí, ale do

konce i vlivem necitlivých zásahů samotných badatelů,⁶ se původní lacandonská kultura rozpadá a nenávratně vytrácí. Její pečlivé zachycení tak má zásadní význam pro porozumění mizejícímu mayskému světu, a koneckonců i naší vlastní kultuře a jejímu pojetí lidské jinakosti.

I když bratislavská výstava již skončila, putuje v současnosti po dalších slovenských městech (Košice, Prešov, Martin, Zvolen) a jistě by obohatila i programy českých muzeí, která se specializují na kulturní antropologii, přinejmenším Náprstkova muzea v Praze či brněnského muzea Anthropos.

6 Milan Kováč, „Antropológ ako sociálny inžinier: Prípady Lacandóncov“, *Cargo: Časopis pro kulturní/sociální antropologii* 4/1-2, 2001, 22-39.